

Wilma van der Westen

Haagse Hogeschool

Contact: w.m.c.vanderwesten@hhs.nl

Openbare bijeenkomst Nederlands/Vlaams Platform Taalbeleid Hoger Onderwijs

1. Inleiding

Het Nederlands/Vlaams Platform Taalbeleid Hoger Onderwijs komt zo'n vijf keer per jaar bij elkaar en tijdens elke bijeenkomst wordt minstens één thema uitgediept. In deze openbare themabijeenkomst, die open staat voor platformdeelnemers en andere HSN-conferentiegangers, maakt u kennis met de werkwijze van het platform. Het thema dat in deze bijeenkomst wordt uitgediept, is 'het didactisch repertoire in taal-

ontwikkelen lesgeven van vakdocenten in het hoger onderwijs'. Voor een helder en gemeenschappelijk begrippenkader worden eerst de termen 'taalgericht vakonderwijs' (TVO) en 'taalontwikkelen lesgeven' (TOL) met elkaar vergeleken.

2. Taalgericht vakonderwijs & taalontwikkelen lesgeven: identiek of verschillend?

In de praktijk worden de termen 'taalgericht vakonderwijs' en 'taalontwikkelen lesgeven' als identiek beschouwd of aan elkaar gekoppeld. Maar zijn ze wel inwisselbaar? In deze tekst worden beide termen onder de loep genomen als aanzet tot het bespreken van het didactisch repertoire waarmee vakdocenten kunnen bijdragen aan de taalvaardigheidsontwikkeling van studenten in het hoger onderwijs.

Het verschil tussen TVO en TOL ligt duidelijk in een andere opvatting en in andere uitgangspunten. Of een onderwijsinstelling kiest voor taalgericht vakonderwijs of voor taalontwikkelen lesgeven zou wel eens afhankelijk kunnen zijn van keuzes op een fundamenteeler niveau: opvattingen over de aard van het (taal)probleem (is er sprake van een taalprobleem of van taalachterstand bij bepaalde leerlingen of studenten of van een fundamentele maatschappelijke verandering?) en over hoe het onderwijs hierop ingericht zou moeten worden. De beantwoording van fundamentele vragen is nodig voor kwaliteits- en rendementsverhoging van het onderwijs. Immers, wanneer onderwijs wordt gegeven vanuit een gemeenschappelijk kader versterken lessen elkaar. Het ontwikkelen en onderhouden van een gemeenschappelijk onderwijskader vergt tijd en inzet van docenten en aandacht en ruimte voor bezinning. Dergelijke randvoorwaarden worden in het huidige onderwijs – waar het snel invoeren van 'simplele' oplossingen de boventoon voert – maar al te gemakkelijk veronachtzaamd.

Laten we eerst eens kijken naar de definitie(s) van TVO en van TOL. De definitie van TVO is niet zo eenvoudig te vinden. Verschillende publicaties geven verschillende omschrijvingen. De website van het Platform Taalgericht vakonderwijs meldt: "taalgericht vakonderwijs is vakonderwijs waarin expliciete taaldoelen worden gesteld, dat contextrijk is, vol interactiemogelijkheden zit en waarbinnen benodigde taalsteun wordt geboden". In het voorwoord van het *Handboek Taalgericht Vakonderwijs* omschrijven Hajer en Meestringa (2009: 11) TVO als "de manier waarop elke docent aandacht kan besteden aan de rol van taal in het vak of het beroepsgerichte programma om zo leerlingen optimale begeleiding te bieden". Verder in het handboek staat: "Taalgericht vakonderwijs is een onderdeel van de '*content based approach*' waar ook vakgericht taalonderwijs, geïntegreerd onderwijs en opvangonderwijs deel van uitmaakt. Taalgericht vakonderwijs gaat uit van een simultane opbouw van taalvaardigheid en [van] vakspecifieke inzichten en vaardigheden. Kenmerkend voor TVO is dat in de leerdoelen – en dus ook in de beoordeling en toetsing – het vak, de (vak)taalvaardigheid en de (taal)leerstrategieën geïntegreerd zijn" (Hajer & Meestringa 2009:

26). Volgens deze omschrijvingen richt TVO zich op het vakonderwijs met als doel de overdracht ervan te faciliteren en op die manier bij te dragen aan school- of studiesucces. De (taal)leerstrategieën staan hier ten dienste van. Ook LEONED, het kennisplatform voor de taalontwikkellende leraar, koppelt taalontwikkellend (vak)onderwijs aan het vakonderwijs: van de overdracht van de leerstof en het toegankelijk maken van de taal die in leermiddelen gebruikt wordt tot de instructietaal en de dialoog tussen leraar en leerling(en) (zie: <http://www.taalgerichtvakonderwijs.nl/platform/00001/>).

Een vaak aangehaalde definitie van TOL is: “taalontwikkellend lesgeven is een manier van lesgeven (of begeleiden, coachen) waarin de docent (of begeleider, coach) nadrukkelijk een rol heeft in het stimuleren en begeleiden van het proces van taalontwikkeling van de student(en)” (van der Westen 2006). Deze definitie is ontwikkeld in het kader van een zogenaamd “type 3 taalbeleid” (van der Westen 2010).

Het eerste verschil tussen TVO en TOL (binnen type 3 taalbeleid) is de focus. TVO richt zich op vakonderwijs en TOL stelt de taalontwikkeling van leerlingen of studenten centraal. TOL richt zich op de taalontwikkeling van studenten binnen, maar ook buiten de les en op het geven van ontwikkelingsgerichte feedback (Alladin & van der Westen 2009). Het gaat daarbij om feedback die de student in staat stelt tot docent-onafhankelijke taalontwikkeling, waardoor niet alleen zijn tekst, maar ook zijn volgende teksten beter worden. Dit focusverschil duidt op een verschil op een fundamenteeler niveau. TVO faciliteert de overdracht van vakonderwijs en draagt daarmee bij aan school- of studiesucces, maar blijft binnen de kaders van het vakonderwijs. TOL (taalbeleid type 3) stelt daarnaast ook het ontwikkelen van taalvaardigheid in brede zin én het zelfstandig leren ontwikkelen van taal als doel centraal en vertrekt daarmee vanuit een andere definitie of opvatting van ‘taal’ en ‘het taalprobleem’. De onderliggende opvatting van TOL (en van taalbeleid type 3) is niet dat er sprake is van een taalprobleem of een taaldeficiëntie bij sommige leerlingen of studenten, maar dat zich wereldwijd een maatschappelijke verandering voltrekt die tot een veranderde en veranderende taalsituatie leidt. Een situatie, waar het onderwijs niet alleen een nieuw antwoord op moet zien te vinden, maar waar het de leerlingen of studenten ook voor moet toerusten.

In het (hoger) onderwijs is het aandeel studenten met een meertalige achtergrond gegroeid. Dat maakt dat de instructietaal niet langer vanzelfsprekend de moedertaal van studenten (of docenten) is. In toenemende mate volgen in een mensenleven de dominante talen elkaar op (er zijn vele vormen van simultane en successieve/sequentiële meertaligheid). Dat wordt veroorzaakt door migratie, tweetalig of anderstalig (voortgezet of secundair) onderwijs en het werken in internationale contexten. Binnen grote steden neemt de positie van ‘straattaal’ toe (El Hadioui 2008) en daarbuiten die van regionale talen (Extra e.a. 2001; Extra 2011). Van der Horst (2009) spreekt van een verandering in de schrift- en taalcultuur, waarvan we op dit moment nog niet weten waar dat in resulteert. De taalsituatie in de klas is heterogeen en blijft dat. Het

concept ‘instructietaal is moedertaal’ verdwijnt langzaam maar zeker en daarbij ook het lesgeven aan studenten met een enigszins homogeen taalniveau of met een homogene culturele achtergrond.

De toegankelijkheid van het hoger onderwijs is vergroot en de wereld is fundamenteel veranderd, maar toch wordt van studenten verwacht dat zij de standaardtaal in voldoende mate beheersen. Zo niet, dan wordt de zwarte Piet bij de student gelegd. Lievens (2011) wijst in dat verband op het remediale karakter van veel vormen van taalbeleid en noemt het diagnostisch-remediaal model, dat meer aandacht heeft voor de noden van de standaardtaal dan voor de lerende jongere. Hij pleit voor een taalbeleid dat uitgaat van het concept van ‘meervoudige geletterdheid’: de communicatieve situatie bestaat niet alleen uit (gesproken of geschreven) teksten, maar ook uit beelden. Taalvariatie kan, in zijn optiek, productief gemaakt worden, in plaats van weggezet als probleem.

Binnen TOL staat de taalontwikkeling van de leerling of student centraal. Het ontwikkelen van een actieve en zelfstandige studiehouding is een belangrijk doel van TOL. De student wordt zelf verantwoordelijk voor zijn taalontwikkeling of, in het geval van een tweedetaalleerder, voor het verdere taalverwervingsproces (Alladin & Van der Westen 2009). Door studenten te leren hoe zij effectief gebruik kunnen maken van de input van de leerstof, door ze bewust te maken van het onderscheid tussen een woord begrijpen en een woord gebruiken en door ze te laten ontdekken hoe ze nieuwe woorden kunnen leren, geef je hen taalleerbagage mee waarvan zij niet alleen tijdens de studie, maar hun hele verdere leven profijt hebben. TOL, binnen taalbeleid type 3, is ontwikkeld vanuit het concept dat meertaligheid geen tijdelijk verschijnsel is, maar een blijvende verandering. Niet alleen het leren van de taal die op dit moment nodig is, maar ook het kunnen leren en weten hoe (een) taal te leren, is het doel van TOL.

3. De rol van de (vak)docent

Volgens het rapport van de Expertgroep Doorgaande Leerlijnen Taal en Rekenen (2008) moeten leraren van alle vakken (a) kennis hebben van de rol van taal bij het leren en (b) weten hoe ze daar in de praktijk mee om moeten gaan. Binnen taalbeleid type 3 horen alle docenten taalontwikkelen les te kunnen geven. Zij zijn geen taal-docenten, maar horen wel kennis te hebben van taalontwikkelingsprocessen en taalleerstrategieën om studenten te helpen met taaldoelen voor de korte termijn (het leren inzetten van (compensatorische) taalstrategieën om de tekst die op dat moment voorligt, te kunnen doorgronden) en voor de lange(re) termijn (bewust worden van eigen taalvaardigheid, taalgebruik en taalgedrag; sensitief zijn voor taalgebruik in de omgeving; doelen stellen en weten hoe die te bereiken). Een TOL-docent moet over goede interactievaardigheden beschikken voor een constante dialoog met studenten, moet beschikken over lef en durf om hen aan te spreken en moet hen scherp houden en uitdagen. Bovendien moet hij ervoor open staan dat hij zelf aangesproken kan worden.

TOL draagt, net als taalontwikkelen vakonderwijs en taalgericht vakonderwijs, bij aan het succesvol doorlopen van onderwijs, maar gaat verder. Het is een leerprocesgerichte benadering, waarbinnen leerlingen of studenten (taal)leerstrategieën verwerven waar ze de rest van hun leven gebruik van kunnen maken (autonome taalleerders). Studenten moeten immers toegerust worden op een werkzaam leven waar meertaligheid eerder norm dan uitzondering is. Een conclusie zou zijn dat TVO past binnen type 2 taalbeleid en TOL binnen type 3.

Is dit onderzoek naar TVO en TOL nu een academische discussie? Ik hoop het niet. Ik hoop dat het aanzet tot denken en dat docenten bij zichzelf of binnen hun team nagaan waar zij van uitgaan en wat zij studenten als bagage meegeven. Het maakt verschil of je als docent, opleiding of onderwijsinstelling uitgaat van TVO of TOL. Er is immers sprake van een visieverschil tussen beide, met een vergaande andere uitwerking in de lessen.

Tijdens de bijeenkomst nemen we het didactisch repertoire van (vak)docenten in het hoger onderwijs onder de loep.

Referenties

- Alladin, E. & W. van der Westen (2009). "Taalontwikkelen lesgeven in het hoger onderwijs". In: S. Vanhooren & A. Mottart (red.). *Drieëntwintigste conferentie Het Schoolvak Nederlands*. Gent: Academia Press, p. 164-168.
- Alladin, E. & W. van der Westen (2010). "Voortraject Meertalige Studenten: Sterk in taal, sterk in studie. Taalleerstrategieën en een zelfstandige en actieve studiehouding". In: *Les*, jg. 28, nr. 165, p. 14-16.
- Arteveldehogeschool/Kaho Sint-Lieven (2012). *Taalontwikkelen lesgeven. Hoe doe je dat? Over taalbeleid in de klaspraktijk*. Pakket van vijf filmpjes, leidraad, kijkwijzers, opdrachten en antwoordsleutels.
- Daems, F. & W. van der Westen (2008). "Doorlopende leerlijn taal? Dan ook in het hoger onderwijs! Conceptuele uitgangspunten voor een taalbeleid in het hoger onderwijs". In: S. Vanhooren & A. Mottart (red.). *Tweeëntwintigste conferentie Het Schoolvak Nederlands*. Gent: Academia Press, p. 100-104.
- Extra, G. (2011). *De omgang met taaldiversiteit in de multiculturele samenleving: Nederland in internationaal vergelijkend perspectief*. Tilburg: Tilburg University.
- Extra, G., R. Aarts, T. van der Avoird, P. Broeder & L. Yagmur (2001). *Meertaligheid in Den Haag: De status van allochtone talen thuis en op school*. Amsterdam: European Cultural Foundation.
- Hadioui, I. el (2008). *Hoe de straat de school binnendringt*. Amsterdam: APS.

- Hajer, M. & T. Meestringa (2009). *Handboek taalgericht vakonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Hebbrecht, J. & W. van der Westen (2009). “Drie jaar Nederlands / Vlaams Platform Taalbeleid Hoger Onderwijs. Opbrengsten en toekomstdromen”. In: S. Vanhooren & A. Mottart (red.). *Drieëntwintigste conferentie Het Schoolvak Nederlands*. Gent: Academia Press, p. 152-157.
- Horst, J. van der (2009). “De taal verloederd nu eenmaal. Taalproblemen en de wegen naar mogelijke oplossingen”. In: *De Groene Amsterdammer* (13 mei 2009). Online raadpleegbaar op: <http://www.groene.nl/2009/20/de-taal-verloederd-nu-eenmaal>.
- Kennisplatform Taalontwikkende leraar. Online raadpleegbaar op <http://kennisplatform.leoned.nl/welkom.htm>.
- Lievens, J. (2011). “Naar een taalbeleid dat het verschil maakt”. In: S. Vanhooren & A. Mottart (red.). *Vijfentwintigste conferentie Het Schoolvak Nederlands*. Gent: Academia Press, p. 142-146.
- Westen, W. van der (2010). ‘Taalbeleid met het accent op taalleerstrategieën en een actieve leerhouding’. In: E. Peters & T. Van Houtven (red). *Taalbeleid in het hoger onderwijs: de hype voorbij?* Leuven: Acco, p. 177-190.
- Website Taalgericht Vakonderwijs. Online raadpleegbaar op <http://www.taalgerichtvakonderwijs.nl/platform/00001/>.